

O'ZBEKISTONDA PSIXODIAGNOSTIKNING RIVOJLANISH TARIXI

Shahrisabz davlat pedagogika instituti

psixologiya 1.24-guruh 2-kurs talabasi

Ro'ziyeva Laylo Ravshan qizi

Shahrisabz davlat pedagogika instituti

o'qituvchisi Rasulova Iroda (PHD)

Annotatsiya: Ushbu tezisdagi O'zbekistonda psixodiagnostika fanining shakllanishi va bosqichma-bosqich rivojlanishi yoritilgan. Mavzuda psixodiagnostikaning dastlabki ko'rinishlari, sovet davrida testlash amaliyotining kirib kelishi, mustaqillikdan keyingi milliy metodikalarni yaratish jarayoni va zamonaviy psixometrik yondashuvlar tahlil qilingan.

Kalit so'zlar: psixodiagnostika, O'zbekiston psixologiyasi, psixometrik testlar, diagnostik metodlar, mustaqillik davri, milliy metodikalar, adaptatsiya, psixologik baholash.

Annotation: This thesis examines the formation and gradual development of the science of psychodiagnostics in Uzbekistan. The topic analyzes the initial manifestations of psychodiagnostics, the introduction of testing practice during the Soviet era, the process of creating national methodologies after independence, and modern psychometric approaches.

Keywords: psychodiagnostics, psychology of Uzbekistan, psychometric tests, diagnostic methods, period of independence, national methodologies, adaptation, psychological assessment.

Аннотация: В диссертации рассматривается становление и постепенное развитие психодиагностической науки в Узбекистане. Анализируются первоначальные проявления психодиагностики, внедрение практики тестирования в советское время, процесс создания национальных методик после обретения независимости, а также современные психометрические подходы.

Ключевые слова: психодиагностика, психология Узбекистана, психометрические тесты, методы диагностики, период независимости, национальные методики, адаптация, психологическая оценка.

Kirish: O'zbekistonda psixodiagnostika fanining shakllanishi va rivojlanishi mamlakat psixologiya ilm-fanining umumiy taraqqiyoti bilan uzviy bog'liq jarayondir. Psixodiagnostika inson psixikasining individual xususiyatlarini ilmiy asosda o'lchash, baholash va tahlil qilishga qaratilgan bo'lib, uning rivoji ta'lim, tibbiyot, klinik amaliyot, mehnat psixologiyasi hamda ijtimoiy sohalarida muhim ahamiyat kasb etadi. XX asrning o'rtalaridan boshlab O'zbekiston hududida psixologiya fani institutlashuvi bilan birga psixodiagnostik metodlar joriy etila boshladi, biroq testlar va baholash vositalarining katta qismi o'sha davrning chet el yoki rus tilidagi metodikalaridan iborat edi. Mustaqillik yillarida psixodiagnostikaga bo'lgan ehtiyoj yanada kuchayib, milliy psixologik maktabning shakllanishi bilan diagnostika vositalarini mahalliy sharoitga moslashtirish jarayoni boshlanib, yangi ilmiy tadqiqotlar yo'lga qo'yildi. Bugungi kunda psixodiagnostika fani nafaqat an'anaviy testlash usullarini, balki zamonaviy psixometrik

yondashuvlar, raqamli diagnostika va elektron baholash platformalari orqali yanada takomillashib bormoqda. Ushbu tezis O'zbekistonda psixodiagnostikaning tarixiy rivojlanish bosqichlarini yoritish, uning ilmiy-amaliy ahamiyatini ko'rsatish hamda zamonaviy tendensiyalarini umumlashtirishni maqsad qiladi.

Asosiy qism: O'zbekistonda psixodiagnostika fanining shakllanishi bir nechta mahalliy ilmiy maktablar faoliyati bilan bog'liq. XX asrning ikkinchi yarmida psixologiya rivojiga O'zbekistonlik taniqli olimlardan E. G'. G'oziyev, V. M. Karimova, M. B. Davletshin va B. R. Qodirovlar katta hissa qo'shgan bo'lib, ularning ilmiy ishlari psixologik jarayonlarni o'lchash va baholash metodlarining kirib kelishiga asos yaratdi. M. B. Davletshin tomonidan shaxs psixologiyasi va yosh davrlar psixologiyasiga oid tadqiqotlar olib borilib, ular o'quvchilarni psixodiagnostika qilishda muhim manba bo'lib xizmat qilgan. Mustaqillik yillarida psixodiagnostikaning milliy maktabi shakllanishida Q. Abdullayeva, A. Xudoyberdiyev, D. Yo'ldosheva, Z. Nishonova kabi olimlar faol ilmiy izlanishlar olib borib, diagnostik testlarni moslashtirish, validlashtirish va milliy sharoitga mos metodikalar yaratishda muhim natijalarga erishdilar. Xususan, Q. Abdullayeva tomonidan ishlab chiqilgan psixodiagnostika bo'yicha darslik va amaliy qo'llanmalar ta'lim jarayoniga keng joriy etildi. So'nggi yillarda yosh tadqiqotchilar – Sh. Nurmatov, G. Ergasheva, N. Axmedova kabi ilmiy izlanishlar olib borayotgan mutaxassislarning ishlari psixodiagnostikaning raqamli modeli, onlayn testlash tizimlari va psixometrik mezonlarni takomillashtirishga qaratilgani bilan ahamiyatlidir. Ularning ilmiy ishlari zamonaviy diagnostikaning rivojiga zamin yaratib, psixologik baholashning aniqligi va ilmiy asoslanganligini oshirmoqda. O'zbekistonda psixodiagnostikaning shakllanishi bir necha bosqichda kechgan bo'lib, har bir davrda mazkur sohaning rivojiga o'ziga xos ilmiy yondashuvlar, metodikalar va amaliy ehtiyojlar ta'sir ko'rsatgan. Dastlab psixodiagnostika elementlari pedagogik

kuzatish, suhbat va oddiy psixologik tekshiruvlar ko‘rinishida qo‘llanilgan bo‘lsa-da, ushbu jarayonlar hali tizimli ilmiy asosga ega bo‘lmagan. XX asrning 60–80-yillaridan boshlab psixologiya fanining rivojlanishi, oliy o‘quv yurtlarida psixologiya bo‘yicha mutaxassislar tayyorlanishi va ilmiy laboratoriyalarning tashkil etilishi psixodiagnostika yo‘nalishining rivojlanishiga zamin yaratdi. Ayniqsa, psixik jarayonlarni aniqlashga qaratilgan standartlashtirilgan testlarning kirib kelishi, ularning mahalliy sharoitlarga moslashtirilishi va amaliyotda qo‘llanilishi bu sohaga ilmiy asos berdi. Sovet davrida ko‘plab metodikalar rus tilidan tarjima qilinib, maktablar, klinik muassasalar va maxsus ta‘lim tizimida qo‘llanila boshlandi. Bu jarayon psixodiagnostikaning dastlabki institutlashuv bosqichi bo‘lib, aynan shu davrda testlarning ishonchliligi, validligi va standartlashuvi masalalari yuzasidan birinchi ilmiy izlanishlar o‘tkazildi. Biroq diagnostika vositalarining aksariyati chet el muhitiga mo‘ljallangani sababli o‘zbek bolalari va kattalarining madaniy, til va ijtimoiy xususiyatlariga to‘liq mos kelmasligi aniqlangan. O‘zbekiston mustaqillikka erishganidan so‘ng psixodiagnostika yangi bosqichga ko‘tarildi. Milliy psixologiya maktabi shakllanib, testlarni madaniy-adaptiv jihatdan qayta ko‘rib chiqish masalasi dolzarb bo‘lib qoldi. Shu davrda o‘zbek tilidagi psixometrik materiallar, temperament, xarakter, qobiliyat, emotsional holat va shaxs xususiyatlarini aniqlashga qaratilgan mahalliy metodikalar ishlab chiqildi, mavjud xorijiy testlar qayta standartlashtirildi. Psixodiagnostika fani oliy ta‘lim tizimida alohida o‘quv faniga aylandi va psixolog mutaxassislar tayyorlash jarayonida muhim o‘rin egalladi. Bugungi kunda psixodiagnostika O‘zbekistonda zamonaviy yondashuvlar bilan boyib bormoqda. Raqamli texnologiyalar asosida ishlovchi diagnostik platformalar, onlayn testlash tizimlari, kompyuterlashtirilgan psixometrik dasturlar keng qo‘llanilmoqda. Baholash jarayonining aniqligi va samaradorligi ortib, testlarning normativ bazalari yangilanmoqda. Shuningdek, maktab psixologi, klinik psixolog, sport

psixologi va tashkilot psixologi kabi yo'nalishlarda amaliy psixodiagnostika samarali qo'llanilmoqda. Hozirgi bosqichda diagnostikaning asosiy vazifasi – shaxsning psixologik holatini ilmiy aniqlikda baholash, muammolarni erta aniqlash, rivojlanish dinamikasini kuzatish va samarali psixologik yordam ko'rsatishni ta'minlashdan iborat.

Xulosa: O'zbekistonda psixodiagnostika fanining shakllanishi va rivojlanishi mamlakat psixologiya ilmining kengayishi bilan chambarchas bog'liq holda bosqichma-bosqich takomillashib bordi. Dastlab oddiy kuzatish va suhbat metodlariga asoslangan diagnostik jarayon keyinchalik ilmiy-metodik yondashuvlar, standartlashtirilgan testlar va psixometrik mezonlar bilan boyidi. Mustaqillik davrida psixodiagnostika milliy psixologiya maktabining shakllanishi, mahalliy sharoitga mos testlar yaratish, xorijiy metodikalarni moslashtirish va ilmiy izlanishlar ko'payishi orqali yangi bosqichga ko'tarildi. Hozirgi kunda raqamli diagnostika, onlayn baholash tizimlari, shaxsning psixologik holatini aniq va tez o'lchash imkoniyatlarini kengaytirib, psixodiagnostika sohasini yanada zamonaviy va samarali qilmoqda. Umuman olganda, O'zbekistonda psixodiagnostika fani izchil rivojlanib borayotgan, ilmiy-amaliy ahamiyati yuqori bo'lgan sohalardan biri bo'lib, uning takomillashuvi psixologik yordam sifatining oshishiga xizmat qilmoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Karimova, V. M. Psixologiya: nazariya va amaliyot. – Toshkent: O'zbekiston Milliy universiteti nashriyoti, 2018.
2. G'oziyev, E. G'. Umumiy psixologiya asoslari. – Toshkent: Fan va texnologiya nashriyoti, 2017.

3. Abdullayeva, Q. Psixodiagnostika asoslari. – Toshkent: TDPU nashriyoti, 2020.
4. Xudoyberdiyev, A. Klinik psixologiya va diagnostika. – Toshkent: Innovatsion rivojlanish nashriyoti, 2021.
5. Anastasi, A., Urbina, S. Psixologik testlar (o'zbek tiliga moslashtirilgan tarjima materiallari). – Toshkent: Oliy ta'lim uchun qo'llanmalar, 2019.
6. O'zbekiston Respublikasi Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligi. Psixodiagnostika fanidan o'quv dasturi. – Toshkent, 2022.
7. Zamonaviy psixodiagnostika bo'yicha ilmiy maqolalar to'plami. – Toshkent: Psixologiya jurnali, 2015–2023.